দলিপ সিং

বনাম

পঞ্জাব ৰাজ্য

[পি.বি. গজেন্দ্ৰগদকৰ, কে.এন. ৱানচু, ম. হিদায়াতুল্লা, কে.চি. দাস গুপ্তা আৰু জে.চি. শ্বাহ, ন্যা.]

ৰাজ্যিক সেৱা - বিষয়া, বাধ্যতামূলক অৱসৰ - চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণৰ সমান হয় নেকি - পৰীক্ষা - পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মাৱলী, ১৯৩১, নিয়ম ২৭৮ - ভাৰতৰ সংবিধান, অনুচ্ছেদ ৩১১(২)।

১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আদেশৰ দ্বাৰা পেপছুৰ ৰাজপ্ৰমুখে আপীলকাৰীক বাধ্যতামূলকভাৱে সেৱাৰ পৰা অৱসৰ দিছিল, যিটো আছিল তলত দিয়া ধৰণৰ:

"১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ পৰা কাৰ্যকৰী হোৱাকৈ প্ৰশাসনিক কাৰণত পেপছুৰ আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক চৰ্দাৰ দলিপ সিঙক (ছুটীত) সেৱাৰ পৰা অৱসৰ প্ৰদান কৰি মহামহিম ৰাজপ্ৰমুখে আনন্দিত হৈছে।"

তেওঁৰ বিৰুদ্ধে কোনো অভিযোগ উত্থাপন কৰা হোৱা নাছিল আৰু তেওঁৰ জোৰতেই তেওঁক কিছুমান অভিযোগ জনোৱা হৈছিল। তেতিয়া বলবৎ থকা পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মাৱলী, ১৯৩১-ৰ ২৭৮ নং নিয়মত তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰা হৈছে:-

" ২৭৮. পেঞ্চন লাভ কৰিব বিচৰা ব্যক্তিজনে সকলো শ্ৰেণীৰ পেঞ্চনৰ বাবে তেওঁক কোনো পেঞ্চন প্ৰদান কৰাৰ আগতে তেওঁৰ আবেদন দাখিল কৰিব লাগিব।

ৰাষ্ট্ৰই নিজৰ যিকোনো কৰ্মচাৰীক ৰাজনৈতিক বা অন্যান্য কাৰণত পেঞ্চনৰ সৈতে অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ অধিকাৰ নিজৰ বাবে সংৰক্ষিত ৰাখিছে।"

আপীলত নিৰ্ণয় কৰিবলগীয়া প্ৰশ্নটো আছিল যে সংবিধানৰ ৩১১(২) অনুচ্ছেদৰ অৰ্থত আপীলকাৰীৰ বাধ্যতামূলক অৱসৰটো চাকৰিৰ পৰা অপসাৰণ বা বৰ্খাস্ত কৰাৰ সমান নেকি। বিচাৰ আদালতে আপীলকাৰীৰ পক্ষত আৰু উচ্চ ন্যায়ালয়ে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে ৰায় দিয়ে।

ৰায় দিয়া হৈছিল, এই আদালতে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ এটা আদেশ সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ বা বৰ্খাস্ত কৰাৰ সমান নেকি সেইটো নিৰ্ণয় কৰিবলৈ নিৰ্ধাৰণ কৰা দুটা পৰীক্ষা হ'ল (১) বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ বা অভিযোগনামা, যাক ক্ষমতাৰ ব্যৱহাৰৰ ভিত্তি হিচাপে লোৱা হৈছে, সেয়া শাস্তিৰ ৰূপত আছিল নেকি, আৰু (২) বিষয়াজনক চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণৰ ক্ষেত্ৰত ইতিমধ্যে উপাৰ্জন কৰা কোনো সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত কৰা হৈছিল নেকি।

শ্যামলাল বনাম উত্তৰ প্ৰদেশ ৰাজ্য, [১৯৫৫] ১ এছ.চি.আৰ. ২৬ আৰু *বম্বে ৰাজ্য বনাম সুভাগচান্দ দোষী,* [১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১, উল্লেখ কৰা হৈছে।

তেনেদৰে বিচাৰ কৰিলে আপীলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে গৃহীত আদেশটো সংবিধানৰ ৩১১(২) অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা চাকৰিৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমান হ'ব নোৱাৰে।

এই আদেশটো কোনো ধৰণৰ অসৎ আচৰণ বা অদক্ষতাৰ অভিযোগত দিয়া বুলি কোৱা হোৱা নাছিল আৰু ২৭৮ নং নিয়মৰ অধীনত কোনো ব্যৱস্থা ল'ব লাগে নে নাই সেই সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ সময়ত চৰকাৰে অসৎ আচৰণ বা অদক্ষতাৰ যি বিবেচনাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল সেয়া বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে কোনো দোষাদোপ বা অভিযোগৰ সমান নহয়, আৰু উপাৰ্জিত সুবিধা হেৰুৱাই পেলোৱাৰ কোনো প্ৰশ্নই উত্থাপন হ'ব নোৱাৰে যিহেতু নিয়মটোৱে নিজেই পেঞ্চনৰ সৈতে অৱসৰৰ ব্যৱস্থা কৰিছে আৰু বাস্তৱিকতে বিষয়াজনক সম্পূৰ্ণ পেঞ্চনৰ অনুমতি দিয়া হৈছিল।

এইটো কোৱাটো শুদ্ধ নহ'ব যে যিহেতু নিয়মটোৱে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ বাবে কোনো বয়স নিৰ্ধাৰণ কৰা নাছিল, গতিকে ইয়াৰ অধীনত গৃহীত বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ আদেশক সংবিধানৰ ৩১১(২) অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণ বুলি গণ্য কৰাটো বাধ্যতামূলক।

বম্বে ৰাজ্য বনাম সুভাগচান্দ দোষী, [১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১, ব্যাখ্যা কৰা হৈছে।

দেৱানী আপীল অধিকাৰক্ষেত্ৰ: **১৯৫৮ চনৰ দেৱানী আপীল নং ২৩৫।**

১৯৫৪ চনৰ নিয়মীয়া প্ৰথম আপীল নং ১১-ত পূৰ্বৰ পেপছু উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ১৮ অক্টোবৰ, ১৯৫৬ তাৰিখৰ ৰায় আৰু আজ্ঞপ্তিৰ পৰা আপীল, যিটো ১৯৫৩ চনৰ ২১ নৱেম্বৰ তাৰিখে পাটিয়ালাৰ অতিৰিক্ত জিলা ন্যায়াধীশৰ ৰায় আৰু আজ্ঞপ্তিৰ পৰা উদ্ভৱ হৈছে।

আপীলকাৰীৰ বাবে *গোপাল সিং* আৰু *কে.বি. কৃষ্ণস্বামী।*

প্ৰতিবাদীৰ বাবে *এন.এছ. বিন্দ্ৰা* আৰু *ডি. গুপ্তা।*

১৯৬০, জুলাই ২৮। আদালতৰ ৰায় প্ৰদান কৰা হৈছিল নিম্নোক্ত ন্যায়াধীশৰ দ্বাৰা-

দাস গুপ্তা ন্যা. – ১৯১৬ চনত পটিয়ালা ৰাজ্যৰ সেৱাত যোগদান কৰি আপীলকাৰী দলিপ সিঙে ১৯৪৬ চনৰ জুন মাহত ৰাজ্যখনৰ আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক পদবীলৈ উন্নীত হয়। পেপছু ৰাজ্য গঠনৰ পিছত তেওঁ নতুনকৈ গঠন হোৱা ৰাজ্যখনৰ আৰক্ষী সেৱাত নিয়োজিত হয় আৰু তাৰ আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক হিচাপে নিযুক্ত আৰু নিশ্চিত হয়। সেই পদত থকাৰ সময়তে তেওঁ ১৯৪৯ চনৰ ১৮ অক্টোবৰৰ পৰা ১৯৫০ চনৰ ১৭ আগষ্টলৈকে ছুটীত অগ্ৰসৰ হয়। ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টত ৰাজ্যৰ ৰাজপ্ৰমুখৰ দ্বাৰা এনেধৰণৰ আদেশ দিয়া হয়:-

"১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ পৰা কাৰ্যকৰী হোৱাকৈ প্ৰশাসনিক কাৰণত পেপছুৰ আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক চৰ্দাৰ দলিপ সিঙক (ছুটীত) সেৱাৰ পৰা অৱসৰ প্ৰদান কৰি মহামহিম ৰাজপ্ৰমুখে আনন্দিত হৈছে।"

এই আদেশৰ এটা প্ৰতিলিপি আপীলকাৰীলৈ প্ৰেৰণ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ পিছত ১৯৫০ চনৰ ১৯ আগষ্টত আপীলকাৰীয়ে ৰাজ্যৰ মুখ্য সচিবলৈ পত্ৰ লিখি কয় যে তেওঁৰ অৱসৰৰ দ্বাৰা তেওঁৰ যথেষ্ট লোকচান হ'ব অৰ্থাৎ প্ৰায় ৫০,০০০ টকা যিটো তেওঁ এই সময়ছোৱাত তেওঁৰ দৰমহা আৰু ভাট্টা আদি হিচাপে উপাৰ্জন কৰিলেহেঁতেন আৰু তেওঁৰ পেঞ্চনতো প্ৰভাৱ পৰিব আৰু চৰকাৰৰ এই সিদ্ধান্ত তেওঁক সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমান। তেওঁ অনুৰোধ কৰে যে তেওঁক অপসাৰণৰ সন্দৰ্ভত এই সিদ্ধান্ত ল'বলৈ চৰকাৰক প্ৰেৰণা দিয়া কাৰণসমূহ চৰকাৰে তেওঁক জনাওক। শেষত ১৯৫১ চনৰ ৩০ মাৰ্চত চৰকাৰে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে উত্থাপিত অভিযোগৰ কথা উল্লেখ কৰে, যাৰ ভিত্তিত চৰকাৰে প্ৰশাসনিক ভিত্তিত তেওঁক অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ সিদ্ধান্ত লৈছিল। দেৱানী কাৰ্যবিধি আইনৰ ৮০ নং ধাৰাৰ অধীনত জাননী প্ৰদান কৰাৰ পিছত আপীলকাৰীয়ে পেপছু ৰাজ্যৰ বিৰুদ্ধে জিলা ন্যায়াধীশ পাটিয়ালাৰ আদালতত মামলা দাখিল কৰি ঘোষণা কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰে যে ১৯৫০ চনৰ ১৬ আগষ্ট আৰু ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আদেশ, যাৰ দ্বাৰা "বাদীক আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক, পেপছুৰ পদৰ পৰা অপসাৰণ কৰা হৈছে, অসাংবিধানিক, অবৈধ, অনৰ্থক, শক্তি বিৰুদ্ধ আৰু অকাৰ্যকৰী আৰু বাদীয়ে এতিয়াও আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক হিচাপে প্ৰতিবাদীৰ সেৱাত আছে আৰু ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ পৰা তেওঁৰ বকেয়া দৰমহা আৰু ভাট্টা লাভৰ অধিকাৰী, আৰু লগতে অধিবৰ্ষ বয়সত অৱসৰ লোৱালৈকে তেওঁৰ দৰমহা আৰু ভাট্টা উলিয়াবলৈও অধিকাৰী; আৰু ২৬,৬৯৯-১-৩০ টকা আৰু এই মামলাৰ সম্পূৰ্ণ খৰচ আৰু ভৱিষ্যতৰ সুত আদায়ৰ কাৰণে আজ্ঞপ্তিৰ বাবে অনুৰোধ কৰে।"

এই মামলাৰ মূল দাবীটো আছিল যে ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আদেশ সংবিধানৰ ৩১১(২) অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত তেওঁক সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমান আছিল আৰু সেই অনুচ্ছেদৰ বিধানসমূহ মানি চলা হোৱা নাছিল বাবে তেওঁক সেৱাৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰাটো আইনত অনৰ্থক আৰু অকাৰ্যকৰী আছিল। প্ৰতিবাদী ৰাজ্যই দাবী কৰিছিল যে বাদীজনক সেৱাৰ পৰা অৱসৰ প্ৰদান কৰা হৈছে আৰু সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰা হোৱা নাই আৰু সেয়েহে সংবিধানৰ ৩১১ অনুচ্ছেদৰ কোনো প্ৰযোজ্যতা নাই। এই প্ৰশ্নৰ ওপৰত বিচাৰ আদালতে এই সিদ্ধান্তত উপনীত হয় যে বাদীক বাধ্যতামূলকভাৱে অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ আদেশটো সংবিধানৰ ৩১১ নং অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত তেওঁক অপসাৰণ কৰাৰ সমান আৰু যিহেতু সেই অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োজনীয়তা মানি চলা হোৱা নাছিল সেয়েহে ই ৰায় দিছিল যে সেই আদেশৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত সেৱাৰ অৱসান আইনত অৰ্থশূণ্য। সেই অনুসৰি আদালতে বাদীৰ সপক্ষে মামলাটো আজ্ঞপ্তি কৰি ঘোষণা কৰে যে ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আদেশ, যাৰ দ্বাৰা বাদীক আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক, পেপছুৰ পদৰ পৰা অপসাৰণ কৰা হৈছে, অসাংবিধানিক, অবৈধ, অনৰ্থক, শক্তি বিৰুদ্ধ আৰু অকাৰ্যকৰী আৰু বাদীয়ে এতিয়াও আৰক্ষী মহাপৰিদৰ্শক হিচাপে প্ৰতিবাদীৰ সেৱাত আছে আৰু ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ পৰা তেওঁৰ বকেয়া দৰমহা আৰু ভাট্টা লাভৰ অধিকাৰী, আৰু লগতে অধিবৰ্ষ বয়সত অৱসৰ লোৱালৈকে তেওঁৰ দৰমহা আৰু ভাট্টা উলিয়াবলৈও অধিকাৰী আৰু ২৬,৬৯৯-১৩-০ টকা আদায়ৰ বাবে এটা আজ্ঞপ্তি প্ৰদান কৰে।

ৰাজ্যখনৰ আবেদনত পেপচু উচ্চ ন্যায়ালয়ে বিচাৰ আদালতৰ সৈতে মতানৈক্য প্ৰকাশ কৰি ৰায় দিয়ে যে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ আদেশ সংবিধানৰ ৩১১ অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত সেৱাৰ পৰা আঁতৰোৱাৰ সমান নহয় আৰু সেই অনুসৰি আপীলৰ অনুমতি দিয়ে আৰু বাদীৰ মামলা খাৰিজ কৰে।

আমাৰ সন্মুখত বাদীজনৰ মূল বিতৰ্ক আছিল যে অৱসৰৰ আদেশটো সংবিধানৰ ৩১১ নং অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত তেওঁক সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমানেই আছিল। বিদ্বান অধিবক্তাগৰাকীয়ে এইটোও যুক্তি দিব বিচাৰিছিল যে পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মাৱলীৰ ২৭৮ নং নিয়ম যাৰ অধীনত আপাত দৃষ্টিত চৰকাৰে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ আদেশটো দিছিল, সেইটো এতিয়া কাৰ্যকৰী নহয়। দেখা যায় যে পেপচু ৰাজ্যিক সেৱাৰ সৈতে সংযুক্ত হোৱাৰ পিছতো সেই ৰাজ্যৰ সেৱাসমূহৰ সদস্যসকলক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি থকা পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মসমূহ সময়ে সময়ে সংশোধন কৰা হৈছিল। বিদ্বান অধিবক্তাই যুক্তি আগবঢ়াইছিল যে ২৭৮ নং নিয়মৰ দৰে কোনো নিয়ম সংশোধিত নিয়মত নাই। পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মাৱলীৰ ২৭৮ নং নিয়ম তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰা হৈছে:-

"২৭৮. পেঞ্চন লাভ কৰিব বিচৰা ব্যক্তিজনে সকলো শ্ৰেণীৰ পেঞ্চনৰ বাবে তেওঁক কোনো পেঞ্চন প্ৰদান কৰাৰ আগতে তেওঁৰ আবেদন দাখিল কৰিব লাগিব।

ৰাষ্ট্ৰই নিজৰ যিকোনো কৰ্মচাৰীক ৰাজনৈতিক বা অন্যান্য কাৰণত পেঞ্চনৰ সৈতে অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ অধিকাৰ নিজৰ বাবে সংৰক্ষিত ৰাখিছে।"

বিদ্বান অধিবক্তাজনে যদিও আমাক বুজাব বিচাৰিছিল যে ৰাষ্ট্ৰই নিজৰ কোনো কৰ্মচাৰীক ৰাজনৈতিক বা অন্যান্য কাৰণত পেঞ্চনৰ সৈতে অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ অধিকাৰ নিজৰ বাবে সংৰক্ষিত কৰা সম্পৰ্কীয় নিয়মটো নতুন নিয়মত উপস্থিত নাছিল, কিন্তু আমাক দেখুৱাব পৰা নাছিল যে ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আগতে ২৭৮ নং নিয়মৰ কোনো ধৰণৰ সংশোধন কৰা হৈছিল। দেখা যায় যে ভ্ৰমণ ভাট্টাসমূহৰ সংশোধিত নিয়মসমূহ ১৯৪৬ চনত নতুন নিয়মৰ দ্বিতীয় খণ্ড হিচাপে প্ৰকাশ পাইছিল; আৰু দৰমহা আৰু ভাট্টা সম্পৰ্কীয় নিয়মসমূহ ১৯৪৭ চনত প্ৰথম খণ্ড হিচাপে প্ৰকাশ কৰা হয়। ইয়াৰ পিছত ১৯৫২ চনত আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে দৰমহা আৰু ছুটীৰ নিয়মৰ ক্ষেত্ৰত পেপচু সেৱা নিয়মাৱলীৰ প্ৰথম খণ্ড প্ৰকাশ পাইছিল। একে বছৰতে পেঞ্চন সম্পৰ্কীয় নিয়ম থকা পেপচু ৰাজ্যিক নিয়মাৱলীৰ তৃতীয় খণ্ড প্ৰকাশ কৰা হয়। এই খণ্ডৰ প্ৰস্তাৱনাত আমি এই কথা পাওঁ:-

“দৰমহা, ভাট্টা, ছুটী, পেঞ্চন আৰু ভ্ৰমণ ভাট্টা সম্পৰ্কীয় পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মৰ সংশোধিত সংস্কৰণ ১৯৩১ চনত প্ৰকাশ কৰা হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত ভ্ৰমণ ভাট্টা নিয়ম সংশোধন কৰি ১৯৪৬ চনত পাটিয়ালা সেৱা নিয়মাৱলী, খণ্ড ২ হিচাপে জাৰি কৰা হয়। একেদৰে দৰমহা, ভাট্টা আৰু ছুটীৰ নিয়মসমূহ সংশোধিত সংস্কৰণ (১৯৩১)-ৰ পৰা উলিয়াই ১৯৪৭ চনত পাটিয়ালা সেৱা নিয়মাৱলী, খণ্ড ১ হিচাপে ছপা কৰা হয়। পেঞ্চনৰ সৈতে জড়িত আন নিয়মসমূহ সংশোধিত সংস্কৰণ (১৯৩১)-ত বৰ্তি থাকে আৰু সংশোধনী পত্ৰ জাৰি কৰি অদ্যাবধি কৰি ৰখা হয়। ২০-৮-৪৮ তাৰিখে পাটিয়ালা আৰু পূৱ পঞ্জাব ৰাজ্যৰ সংঘ গঠনৰ সময়ত ২০০5 চনৰ ১ নং অধ্যাদেশৰ দ্বাৰা এই নিয়মসমূহ সংঘৰ সমগ্ৰ ভূখণ্ডত প্ৰযোজ্য কৰা হৈছিল। চৰকাৰী ব্যৱহাৰৰ বাবে উপলব্ধ এই প্ৰকাশনৰ প্ৰতিলিপিৰ মজুত শেষ হৈ গৈছিল আৰু চৰকাৰী কাৰ্যালয়ত প্ৰসংগ নিৰ্দেশৰ বাবে ইয়াৰ অভাৱৰ বাবে যথেষ্ট অসুবিধাৰ সৃষ্টি হৈছিল। সেয়েহে এই প্ৰকাশখন সকলো কাৰ্যালয়তে উপলব্ধ কৰিবলৈ সংশোধন আৰু পুনৰ ছপা কৰাটো প্ৰয়োজনীয় বুলি বিবেচিত হৈছিল।”

ইয়াৰ পৰা স্পষ্ট যে ১৯৫২ চনত পেপচু সেৱা নিয়মাৱলীৰ তৃতীয় খণ্ড প্ৰকাশ পোৱালৈকে পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মাৱলীৰ ১৯৩১ চনৰ সংস্কৰণত উল্লেখ কৰা পেঞ্চনৰ নিয়মসমূহ পেপচুৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য হৈয়েই আছিল। গতিকে ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টত ২৭৮ নং নিয়ম সম্পূৰ্ণৰূপে বলবৎ হৈ আছিল আৰু পেপচুৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য হৈ আছিল বুলি ধৰি লোৱাটো যুক্তিসংগত। উল্লেখযোগ্য যে ১৯৫২ চনৰ এই সংস্কৰণতো চৰকাৰৰ "ৰাজনৈতিক বা অন্যান্য কাৰণত পেঞ্চনৰ সৈতে নিজৰ

যিকোনো কৰ্মচাৰীক অৱসৰ প্ৰদান কৰাৰ অধিকাৰ"ৰ এই সংৰক্ষণ বজাই ৰখা হৈছে (পঞ্চম অধ্যায়, নিয়ম ১০ চাওঁক)। ১৯৫০ চনৰ ১৮ আগষ্টৰ আপীলকাৰীৰ গোচৰত ২৭৮ নিয়ম প্ৰযোজ্য নাছিল বুলি বিদ্বান অধিবক্তাই কৰা বিতৰ্ক সেয়েহে সম্পূৰ্ণৰূপে ভিত্তিহীন।

ইয়াৰ ফলত আমি গোচৰটোৰ মূল বিতৰ্কটোলৈ আহিছো, অৰ্থাৎ পাটিয়ালা ৰাজ্যিক নিয়মৰ ২৭৮ নং নিয়মৰ অধীনত আপীলকাৰীৰ বাধ্যতামূলক অৱসৰটো সংবিধানৰ ৩১১ নং অনুচ্ছেদৰ অৰ্থৰ ভিতৰত সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমান আছিল। সেৱা নিয়ম অনুসৰি বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ দ্বাৰা সেৱাৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰাটো সেৱাৰ পৰা আঁতৰোৱাৰ সমান নেকি এই প্ৰশ্নটো এই আদালতে *শ্যামলাল বনাম উত্তৰ প্ৰদেশ ৰাজ্য আৰু ভাৰতীয় সংঘ* ([১৯৫৫] ১ এছ.চি.আৰ. ২৬.) আৰু পুনৰ শেহতীয়াকৈ *বম্বে ৰাজ্য বনাম সুভাগচান্দ দোশী* ([১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১) গোচৰত বিবেচনা কৰিছিল। শ্যামলালৰ গোচৰ ([১৯৫৫] ১ এছ.চি.আৰ. ২৬.)-ত আদালতে সিদ্ধান্ত লৈছিল যে সংবিধানৰ ৩১১ নং অনুচ্ছেদৰ বিধানসমূহ আকৰ্ষণ কৰিবলৈ বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ দ্বাৰা সেৱা বন্ধ কৰাটো অপসাৰণ বা বৰ্খাস্ত কৰাৰ সমান নেকি সেইটো নিৰ্ণয় কৰিবলৈ দুটা পৰীক্ষা প্ৰয়োগ কৰিব লাগিব। প্ৰথমটো হ'ল কাৰ্যব্যৱস্থাটো শাস্তি হিচাপত লোৱা হৈছিল নেকি আৰু সেইটো জানিবলৈ যে আদালতে কৈছিল যে বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ বা অভিযোগনামাক ক্ষমতাৰ ব্যৱহাৰৰ চৰ্ত হিচাপে গঢ়ি তোলাটো প্ৰয়োজনীয়; দ্বিতীয়টো হ'ল বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ ফলত বিষয়াজনে চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণৰ দৰে ইতিমধ্যে উপাৰ্জন কৰা সুবিধা হেৰুৱাইছে নেকি। সেই ক্ষেত্ৰত আচলতে বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে দোষাৰোপ-পত্ৰ তৈয়াৰ কৰা হৈছিল আৰু তদন্ত চলোৱা হৈছিল যদিও শেষত বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ আদেশ তদন্তৰ ফলাফলৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি দিয়া হোৱা নাছিল। আদালতে আঙুলিয়াই দিলে যে তদন্তটো কেৱল তেওঁক সেৱাৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰাটো জনস্বাৰ্থত হয় নে নহয় চৰকাৰক সেই সিদ্ধান্ত লোৱাত সহায় কৰিবলৈহে কৰা হৈছিল যাতে দোষাৰোপ-পত্ৰত কৰা অভিযোগটোক ক্ষমতা ব্যৱহাৰৰ চৰ্ত হিচাপে গঢ়ি তোলা নহয়।

এই পৰীক্ষাসমূহ দোশীৰ গোচৰ ([১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১)-ত প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল আৰু সৌৰাষ্ট্ৰ অসামৰিক সেৱাৰ নিয়মৰ ১৬৫-এ নিয়মৰ অধীনত বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ বিধানসমূহ, যাৰ অধীনত অৱসৰৰ আদেশ দিয়া হৈছিল, সেই বিধানসমূহে ৩১১(২) অনুচ্ছেদ উলংঘা কৰা নাছিল বুলি ধৰা হৈছিল। আঙুলিয়াই দিয়া হৈছিল যে "যেতিয়া চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণ বা অৱসৰৰ আদেশৰ বিৱৰণত অসৎ আচৰণ আৰু অদক্ষতাই কাৰক হিচাপে প্ৰৱেশ কৰে, ইয়াত এইটো পাৰ্থক্য আছে যে য'ত অৱসৰৰ ক্ষেত্ৰত সেইবোৰে কেৱল পটভূমি প্ৰদান কৰে আৰু তদন্ত – যদি অনুষ্ঠিত কৰা হয় – আৰু তদন্ত চলোৱাৰ কোনো কৰ্তব্য নাই – কেৱল ব্যৱস্থা ল'বলগীয়া কৰ্তৃপক্ষৰ সন্তুষ্টিৰ বাবেহে, বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণৰ ক্ষেত্ৰত সেইবোৰেই আদেশ দিয়াৰ ভিত্তি গঠন কৰে আৰু ইয়াৰ ওপৰত হোৱা তদন্ত আনুষ্ঠানিক হ'ব লাগে আৰু প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ নিয়ম আৰু ৩১১(২) অনুচ্ছেদৰ আৱশ্যকতাসমূহ সন্তুষ্ট কৰিব লাগে।"

আমাৰ সন্মুখত থকা গোচৰটোত ৰাজপ্ৰমুখৰ আদেশটো কোনো ধৰণৰ অসৎ আচৰণ বা অদক্ষতাৰ অভিযোগত গৃহীত হোৱাৰ কথা কোৱা হোৱা নাই। ইয়াত মাত্ৰ কোৱা হৈছে যে বাধ্যতামূলক অৱসৰ "প্ৰশাসনিক কাৰণত" প্ৰদান কৰা হৈছে। আপীলকাৰীয়ে নিজেই ভিত্তি যোগান ধৰিবলৈ জোৰ দিয়াৰ পিছতহে সিদ্ধান্ত লোৱা হৈছিল যে তেওঁক কিছুমান অভিযোগ জনোৱা হৈছিল। সেয়েহে অৱসৰৰ আদেশত বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে কোনো ধৰণৰ দোষাদোপ বা অভিযোগ আছিল বুলি কোৱাৰ কোনো ভিত্তি নাই। ২৭৮ নং নিয়মৰ অধীনত কোনো ব্যৱস্থা ল'ব লাগে নে নাই সেই সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ সময়ত চৰকাৰে অসৎ আচৰণ বা অদক্ষতাৰ বিবেচনাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া কথাটো, সেয়া বিষয়াজনৰ বিৰুদ্ধে কোনো দোষাদোপ বা অভিযোগৰ সমান নহয়।

আনটো পৰীক্ষা অৰ্থাৎ বিষয়াজনে উপাৰ্জন কৰা সুবিধা হেৰুৱাইছে নে নাই সেইটো প্ৰয়োগ কৰিলে আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে বিষয়াজনক সম্পূৰ্ণ পেঞ্চনৰ অনুমতি দিয়া হৈছে। তেওঁৰ উপাৰ্জিত সুবিধা হেৰুৱাই পেলোৱাৰ কোনো প্ৰশ্নই উত্থাপন নহয়। উল্লেখ কৰিব পাৰি যে ২৭৮ নিয়মে নিজেই পেঞ্চনত অৱসৰৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। যদিহে নিয়ম অনুসৰি পেঞ্চন অবিহনে

অৱসৰৰ ব্যৱস্থা হ'লহেঁতেন তেন্তে অৱসৰটো শাস্তিৰ ৰূপত বুলি ধৰি লোৱাৰ কিবা কাৰণ থাকিব পাৰে। কিন্তু যিহেতু নিয়ম অনুসৰি অৱসৰ কেৱল পেঞ্চনতহে হ'ব পাৰে – বৰ্তমানৰ গোচৰত বিষয়াজনক সম্পূৰ্ণ পেঞ্চন প্ৰদান কৰা হৈছে – সেয়েহে অৱসৰৰ আদেশটো স্পষ্টভাৱে শাস্তিৰ ৰূপত নহয়।

দোশীৰ গোচৰ ([১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১)-ত ৫৭৯ নং পৃষ্ঠাত এটা পৰ্যবেক্ষণ আছে যিটো প্ৰথম দৃষ্টিত এনে লাগিব পাৰে যে এই আদালতৰ মতামতত বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণৰ সমান নোহোৱা বাধ্যতামূলক অৱসৰ কেৱল বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ বাবে বয়স নিৰ্ধাৰণ কৰা নিয়মৰ অধীনতহে হ'ব পাৰে। আমি নাভাবো যে দোশীৰ গোচৰ ([১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১)-ত আদালতে সেইটোৱেই ক'ব বিচাৰিছিল। দোশীৰ গোচৰ ([১৯৫৮] এছ.চি.আৰ. ৫৭১)-ত আচলতে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ বাবে বয়স নিৰ্ধাৰণ কৰা এটা নিয়ম আছিল, ৫৫ বছৰ বয়সত, আৰু ইয়াৰ উপৰিও এজন বিষয়াই ৫০ বা ২৫ বছৰ বয়সৰ সেৱা সম্পূৰ্ণ কৰাৰ পিছত বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ বাবে আন এটা নিয়ম আছিল। সেই প্ৰেক্ষাপটতে আদালতে ওপৰৰ পৰ্যবেক্ষণটো কৰিছিল। সেই গোচৰটোত ই এনে এটা নিয়মৰ সৈতে মোকাবিলা কৰিব নালাগিছিল যিয়ে যিকোনো বয়সতে সেৱাৰ দৈৰ্ঘ্য নিৰ্বিশেষে বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। ওপৰত উল্লেখ কৰা দোশীৰ গোচৰৰ পৰ্যবেক্ষণসমূহ এই বিধি প্ৰণয়ন কৰা বুলি পঢ়াটো সঠিক নহ'ব যে আমি বিবেচনা কৰা নিয়মৰ অধীনত অৱসৰ লোৱাটো, অনুচ্ছেদ **৩১১**-ৰ অৰ্থৰ ভিতৰত চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত বা অপসাৰণ হিচাপে গণ্য কৰাটো বাধ্যতামূলক।

সেয়েহে আমাৰ মতামত যে উচ্চ ন্যায়ালয়ে আপীলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে দিয়া বাধ্যতামূলক অৱসৰৰ আদেশটো সংবিধানৰ **৩১১** নং অনুচ্ছেদৰ বিধানসমূহ আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সেৱাৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ সমান নহয় বুলি কোৱাটো সঠিক আছিল আৰু মামলাটো সঠিকভাৱে খাৰিজ কৰা হৈছিল।

সেই অনুসৰি খৰচৰ সৈতে আবেদন খাৰিজ কৰা হয়।

আপীল খাৰিজ কৰা হৈছে।

###########